

Webrecensie BMGN 125:1 (2010)

Lambooij, H.Th.M., *Sibrandus Leo en zijn abtenkronieken van de Friese premonstratenzerkloosters Lidlum en Mariëngaarde. Een nadere studie, editie en vertaling* (Dissertatie Leiden 2008, Middeleeuwse studies en bronnen 111; Hilversum: Verloren, 2008, 539 blz., €45,-, ISBN 978 90 8704 007 9).

Deze handelseditie van een dissertatie die aan de universiteit van Leiden werd verdedigd bestaat uit twee delen. Het eerste deel bevat een onderzoek naar de schrijver Sibrandus Leo en zijn kroniek, het tweede deel bestaat uit een editie van diens kloosterkronieken.

Deel 1 op zijn beurt bestaat weer uit drie delen: een algemeen gedeelte over de schrijver, zijn milieu en achtergrond en de tijdgeest van de zestiende eeuw. Het tweede hoofdstuk bestaat uit een beschrijving van de inhoud en de overlevering van de twee kronieken van Sibrandus Leo: die van de kloosters Lidlum en Mariëngaarde. Als derde is er een hoofdstuk getiteld 'Betrouwbaarheid en bronnengebruik', waarin de latere historiografie over de Friese abt aan de orde komt, hoe hij zijn bronnen gebruikte en zijn betrouwbaarheid bij de beschrijving van personen en gebeurtenissen.

Zoals in het 'Woord vooraf' vermeld staat vond de auteur het noodzakelijk een nieuwe uitgave van deze kronieken te verzorgen, met als uitgangspunt de editie van Wumkes uit 1929 die zijn inziens aanvulling en verbetering behoefde. Een verantwoorde heruitgave hield voor hem ook in een nader onderzoek naar de culturele en spirituele achtergronden van de Sibrandus, de geschiedkundige waarde van zijn werken en de tekstoverlevering. Dit alles heeft een gedetailleerde studie opgeleverd over de kroniekschrijver en zijn tijd. De drie belangrijkste vragen stelt Lambooij al meteen aan het begin van zijn inleiding: hoe moeten we de auteur in zijn tijd plaatsen, wat is het karakter van zijn teksten, hoe is de overlevering, en ten derde hoe betrouwbaar zijn de kronieken? Dit alles met het oog op een 'evenwichtige waarheidsvinding' omdat volgens Lambooij de vraag naar het waarheidsgehalte van Sibrandus' geschriften nog nauwelijks is gesteld. Ook uit hoofdstuk 3 (zie boven) blijkt dat de auteur de betrouwbaarheidsgraad van de door hem onderzochte kronieken erg belangrijk vindt.

Sibrandus was de onechte zoon van een schuitenmaker, wiens moeder onbekend is gebleven. Op 16-jarige leeftijd trad hij in bij de

premonstratenzers van Lidlum. In zijn eigen kroniek schrijft hij over deze intrede. Lambooy spreekt hier van een zelfbewuste aankondiging, die psychologisch verklaarbaar zou zijn vanuit zijn armoedige achtergrond. Het lijkt me dat we hier echter vooral met een topos te maken hebben.

Opmerkelijk is voorts het grote verschil tussen de twee kronieken. Die van Mariëngaarde is compositorisch zwak, die van Lidlum is veel evenwichtiger. En dan is er het probleem van de twee duidelijk verschillende overgeleverde versies. Versie A is een afschrift van het origineel rond 1670, dus ongeveer een eeuw later. Versie B is kort na 1580 tot stand gekomen en meer dan eens afgeschreven. In deel 2 wordt uitvoerig ingegaan op de betrouwbaarheid van en de relatie tussen de diverse versies.

Een vertaling is met name nodig, zegt Lambooy, omdat er tegenwoordig zoveel niet-Latinisten zijn. Als een vertaling zo dicht mogelijk bij het origineel blijft kan deze een goed hulpmiddel zijn om snel tot de kern van de tekst door te dringen. Daarom zijn de Latijnse zinsbouw en de woordvolgorde zoveel mogelijk herkenbaar gegeven. Dat dat niet onproblematisch is wordt aansluitend gezegd, namelijk dat de lezer 'recht heeft op een behoorlijk en leesbaar Nederlands'. Als we de vertaling bekijken bespeuren we inderdaad deze 'spagaat' zoals de vertaler het zelf noemt: redelijk dicht bij de tekst blijvend, maar ook redelijk Nederlands. Toegegeven, het zou ook niet makkelijk zijn een dergelijke kroniek 'vrij' te vertalen. Want zoals het voor veel middeleeuwse kronieken geldt, geldt dat ook voor deze zestiende-eeuwse; het is in belangrijke mate een 'en toen en toen' verhaal, dat deze teksten doorgaans niet tot de allerboeiendste literatuur maakt.

De betrouwbaarheid van de kroniek wordt in deel 3 nader getoetst aan andere bronnen die al dan niet door Sibrandus zelf zijn geraadpleegd. De auteur is hier zeer uitvoerig, haast detaillistisch; het hoofdstuk wordt in kleine paragrafen opgedeeld om telkens te laten zien hoe betrouwbaar de kroniekschrijver is ten aanzien van allerlei personen, fenomenen en gebeurtenissen die in zijn tekst voorkomen, zo bijvoorbeeld over diens anachronistische gebruik van geslachtsnamen.

Lambooy heeft het nodig gevonden om de bovengenoemde A en B versies naast elkaar uit te geven, telkens op de bovenste helften van twee tegenover elkaar liggende pagina's. De onderste helften bevatten de vertalingen van A en B. Ik vind deze werkwijze niet gelukkig. De verschillen tussen A en B hadden mijns inziens beter in een variantenapparaat tot uitdrukking gebracht kunnen worden, zeker gezien de toch vrij grote mate van overlap tussen beide versies, die dus in de vertaling ook te vinden is. Bovendien bevindt zich

zodoende de vertaling onder het origineel, in plaats van ernaast, wat voor degenen die daartoe in staat zijn, de vergelijking tussen het Latijn en het Nederlands niet vergemakkelijkt. De 'toelichting bij de teksten' die aan de editie + vertaling voorafgaat (196-197) vind ik niet zeer duidelijk, zeker waar het gaat om de clusters handschriften van de B-versie.

De conclusie kan luiden dat we hier al met al een degelijke, uitvoerige studie hebben van Sibrandus Leo en zijn kroniek die, zo lijkt mij, voorlopig geen vervolg behoeft. Maar af en toe zag ik toch door de bomen het bos niet meer helemaal helder. Dat de kroniek nu ook van een vertaling is voorzien is met name voor studenten die graag bronnen willen lezen maar dat niet in het originele Latijn kunnen doen, erg plezierig. Tenslotte moet mij nog even van het hart dat het Engels van de samenvatting niet om over naar huis te schrijven is. Het was bovendien niet nodig geweest deze in de handelseditie op te nemen, temeer daar de Nederlandstalige 'Samenvatting en conclusies' zestien pagina's in beslag nemen.

Petty Bange, Radboud Universiteit Nijmegen

Webrecensie BMGN 125:4 (2010)

Linde, Maarten van der, *De Horst 1945-2005. Biografie van een*

buitenbeentje (Amsterdam: SWP, 2005, 176 blz., ISBN 90 6665 698 0);

Willemsen, Cees, *De Kopse kant van Nijmegen. Vijftig jaar Akademie voor*

Edukatieve Arbeid, 1956-2006 (Nijmegen: Valkhof Pers, 2007, 437 blz., ISBN

978 90 5625 234 2).

Het historisch genre van gedenkboeken heeft zich ontworsteld aan het beeld van feestbundels waarin van de jubilerende organisatie niets dan goeds vermeld wordt. Opdrachtonderzoek ter gelegenheid van een fusie of een verjaardag levert niet zelden goede voorbeelden van geschiedschrijving waarmee net een ander publiek bereikt wordt dan de gebruikelijke vakzusters en -broeders. Voor de geschiedenis van het hoger beroepsonderwijs in Nederland zijn historici zelfs in hoge mate afhankelijk van dergelijke gelegenheidspublicaties. Als onderwerp voor wetenschappelijke monografieën of grootschalige onderzoeksprojecten vallen de geschiedenis van scholen en opleidingen vaak tussen wal en schip van pedagogen en historici. De fusiegolf in het Nederlandse hoger beroepsonderwijs in de jaren negentig resulteerde in een aantal grote organisaties waarbinnen de samenstellende delen snel herkenbaarheid verliezen.

In 2005 fuseerde Academie de Horst in Driebergen met Hogeschool Utrecht en verhuisde deze opleiding uit Driebergen naar Amersfoort. In 2007 vertrokken de laatste onderdelen van het al eerder gefuseerde Katholiek Opleidingscentrum 'De Kopse Hof' naar de *campus* van de Hogeschool van Arnhem en Nijmegen. De gebeurtenissen waren aanleiding voor een opdracht voor historisch onderzoek naar de geschiedenis van deze twee unieke opleidingen in Nederland. Het leverde twee uiterst lezenswaardige studies op.

De historicus Maarten van der Linde kent de geschiedenis van binnenuit (hij komt in zijn eigen verhaal voor) en schreef de geschiedenis van Academie de Horst, een opleiding voor 'kerkelijk werkers' die na de oorlog vanuit doorbraak-idealen werd opgezet. In de jaren zeventig was deze opleiding enige tijd het schoolvoorbeeld van radicale democratisering, waar marxisme en basisdemocratie in de praktijk werden beproefd. Van der Linde slaagt er in de geschiedenis van de Horst niet tot dit cliché te beperken. Hij schetst de voorgeschiedenis aan de hand van de intellectuele biografieën van drie van de